

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В УЯВЛЕННІ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ

Приходькіна Н.О.

Україна, Київ, Національний Університет «Києво-Могилянська академія»

The article is devoted to the research by author of gender stereotypes in the student's environment. The author gives the results of case study.

Актуальність. В соціально-психологічному аспекті студентство – спільнота, що характеризується високою соціальною активністю, яка виявляється у випробовуванні та використанні нових ролей – соціальних та гендерних. Дослідження гендерних стереотипів у студентів має важливе значення для їх ефективної подальшої діяльності в суспільстві, побудованому на принципах рівноправності. На думку російської дослідниці І. Костикової освіта студентів будується «на роз'ясненні гендерних стереотипів, з якими стикається молодь, вступаючи в доросле життя, і спільному пошукові засобів подолання цих стереотипів» (*переклад наш – Н.П.*) [1, 69], зосередженні уваги на тому, щоб їх поведінка більше залежала від особистих вподобань, а не від необхідності поводити себе «як потрібно».

Постановка проблеми у загальному вигляді. Молодь, безумовно, найбільш гостро відчуває на собі вплив гендерних стереотипів, оскільки в цей період свого особистісного становлення вона не схильні протиставляти себе оточенню одноліток. Відповідність поведінки прийнятим у суспільстві стереотипам в цілому негативно впливає на психологічний стан студентів (і хлопців, і дівчат), так як перешкоджає їх повній самореалізації. «Жінки найчастіше не реалізують себе повноцінно в професійній сфері, чоловіки ж відчувають підвищені емоційні навантаження через «виключно чоловічу відповідальність за матеріальне становище сім'ї», а з іншого боку, не в повній мірі реалізують себе у внутрішньосімейному житті» (*переклад наш – Н.П.*) [2, с. 73].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вплив гендерних ролей і стереотипів на процеси виховання і навчання є багатограним. Спочатку з'явилися дослідницькі роботи зарубіжних авторів. Основою для виникнення гендерного підходу у другій половині ХХ ст. стало нове соціальне знання (М. Фуко, І. Гофман, П. Бергер, Т. Лукман та ін.) і наукові розвідки теоретиків фемінізму, практично не відомі в Україні до останніх 15 років (Дж. Скотт, Дж. Батлер, Ю. Крістева, Л. Ірігарей та ін.). На пострадянському просторі гендерній проблематиці в освіті приділяють увагу такі дослідники, як І. Кон, О. Ярська-Смирнова, Л. Попова, Л. Штильова, І. Клецина, Ф. Мамедова, К. Рахмадуліна, О. Чеснокова та ін. Серед українських вчених ґрунтовні дослідження гендерної системи в

Україні здійснюють (І. Жеребкіна, І. Головашенко, І. Лебединська, Т. Мельник, Н. Чухим та ін.), гендерних стереотипів та гендерних ролей (Т. Виноградова, В. Семенов, П. Горностай, М. Пірен, В. Суковата та ін.), проблем інтеграції гендерного підходу в систему освіти України в цілому і, особливо, в систему вищої педагогічної освіти (Л. Булатова, Т. Говорун, І. Зверєва, В. Кравець, О. Кікінеджи, Я. Кічук, О. Луценко, Л. Міщик, О. Смоляр, О. Сухомлинська та ін.), розробки науково-теоретичних засад гендерної педагогіки (Н. Грицяк, О. Друзь, В. Кравець, О. Петренко та ін.).

Виклад основного матеріалу дослідження. Для визначення уявлень про гендер, стать, гендерні стереотипи, гендерні конфлікти, про роль і місце жінки в суспільстві нами було проведене **пілотажне дослідження**, в якому брали участь студенти 4-5-го курсу Київського Славистичного Університету та магістри Національного Університету «Києво-Могилянська академія». Загальна кількість досліджуваних віком від 20 до 23 років становила 64 особи, серед яких були представники як жіночої (36), так і чоловічої статі (28). Вік опитаних студентів нами було обрано не випадково. Цей період, окрім сформованої особистості, особливостей поведінки та стилів спілкування, характеризується сталістю певних стереотипів, у тому числі й гендерних, та мотивацією їх незмінності або спроб подолання. За результатами анкетного опитування виявлено, що 43% осіб не мають навіть загального уявлення про поняття «гендер», 47% опитаних можуть приблизно дати визначення цьому поняттю. 28% студентів вважають, що в їх навчальному закладі є проблеми гендерної нерівності (соціальної нерівності статей). На їх думку, це проявляється в упередженні з боку викладачів і викладачок по відношенню до студентів(ок) (тут і далі висловлювання респондентів подаються курсивом, буквально без будь-якого редагування; наприклад, *«хлопці розумніші, здібніші», «дівчата відповідальніші»* і т.д.). 11% опитаних вважають, що існує дискримінація за статевими ознаками з боку викладачів і викладачок, а 27% іноді помічали такі факти (наприклад, *«в різних критеріях при виставленні балів і оцінок», «в зниженні нормативів по фізкультурі для дівчат», «викладачі чоловіки краще ставляться до дівчат», «дівчині не потрібно навчатися, оскільки її функція: піклуватися про дітей та чоловіка», «чоловіки викладачі стараються робити студенткам зауваження, що принижують жінок, зокрема, що стосується їх інтелектуальних здібностей»* і т.д.). Також дослідження показало, що при викладанні навчальних курсів, особливо тих, що стосуються суспільних і гуманітарних наук, з точки зору студентів, недостатньо розкривається гендерний аспект наукових проблем. Тому на питання: чи хотіли б Ви прослухати курс з гендерної проблематики? – 94% відповіли ствердно (*«дуже хотіла б, оскільки такий курс допоможе дізнатися про різницю статей та їх взаємовідносини», «скоріш хотів би, бо не розумію, в чому жінки*

вбачають дискримінацію з боку чоловіків» і т.д.). Більшість студентів не змогли пригадати назви підручників, посібників або ж монографій, де зустрічаються поняття «гендер», «гендерні дослідження», «гендерний стереотип», «гендерний конфлікт». У декількох анкетах названі такі праці, як: «Соціальна психологія» Майерса, «Соціологія» Гіденса, «Гендерна психологія» Берна, «Гендерна педагогіка» Кравця.

На питання: Чи вважаєте Ви, що чоловіки і жінки в рівній мірі повинні брати участь у суспільному житті? – більшість студентів (97%) відповіли ствердно. Можливість активної участі жінок у політичному і суспільному житті, на думку опитуваних, існує завдяки рівності прав чоловіків і жінок. На запитання: яка модель сім'ї є для Вас ідеальною? – 86% опитаних студентів(ок) відповіли, що чоловік і дружина повинні мати роботу і в рівній мірі присвячувати себе ведінню домашнього господарства, вихованню дітей та приймати важливі сімейні рішення. **Можна зробити висновок, що традиційна роль матері, яка пов'язана з вихованням дітей, веденням господарства, сьогодні дещо знецінена.** Поряд з цим спостерігається тенденція до трактування жінки, як рівної з чоловіком, як особи, яка спроможна і заробити гроші, і дати собі раду. 7% вважають, що повинна, в першу чергу, бути вправною господинею, хорошою матір'ю і дружиною, освіта при цьому є не важливою. Відповідаючи на питання, чи буде майбутня наречена хлопця з університетського середовища, один студент відповів: *«Так, але щоб з папірцями я її не бачив, а то хто ж мені сніданок буде подавати»*, інший був налаштований більш радикально: *«Хорошій дружині-господині вища освіта тільки шкодить»* і т.д. 90% студентів(ок) негативно ставляться до роздільного навчання за статевими ознаками. Крім того, при вирішенні різних проблем між студентами для більшості (83%) опитаних фактор статевої приналежності не має значення.

Висновки. Проведене нами анкетування продемонструвало значний відхід студентства від традиційно-патріархальних поглядів. Його результати свідчать, що ми стикаємось з відображенням в масовій свідомості установок такої системи ціннісних орієнтацій, яка характеризується, в цілому, високим рівнем домінантної установки на самореалізацію та рівноправ'я жінки в сім'ї та суспільстві. Люди з таким типом свідомості впевнені в тому, що жорсткий розподіл чоловічих і жіночих ролей має негативне значення для розвитку суспільства, сприяє виникненню гендерних конфліктів.

Тенденції зміни традиційних гендерних стереотипів та установок сучасного студентства зумовлені, на нашу думку, трансформаційними процесами щодо соціальних стереотипів взагалі, зменшенням полярності у сприйнятті гендерних ролей,

згладжуванням різниці між професійними якостями чоловіка та жінки у сучасному суспільстві тощо.

Перелік посилань

1. Костикова И., Митрофанова А., Пулина Н., Градская Ю. Перспективы гендерного образования в России: взгляд педагога // Высшее образование в России. – 2001. - № 2 – С. 68-85.
2. Головнева И.В. Влияние трансформации гендерных ролей на психологическое здоровье человека // Гендер: реалії та перспективи в українському суспільстві: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 11 – 13 грудня 2003 р.). – К: ПЦ «Фоліант», 2003. – С. 71–74.